

B i d r a g

45

till

SVENSKA SKALDEKONSTENS HISTORIA.

A f h a n d l i n g

som med vidtherömda Philos. Facultetens

tillstånd

under inseende af

MAG. PEHR DANIEL AMADEUS ATTERBOM

Professor i Ästhetiken och Vitterheten, Ridd. af K. N. O.

En af de Aderton i Svenska Akademien,

Ledamot af åtskilliga Lärda Samfund

för

Philosophiska Graden

utgifves

af

ANIAN VICTOR KÄLLSTRÖM

af Vestmanlands och Dahla Nation, Grönvallsk Stipendiat

och offentligen försvaras

på Gustavianska Lärosalen d. 10 Juni 1843

p. v. t. o. m.

10.

UPSALA 1843.

Wahlström & Låstbom.

Der syntes allom — till en början — godt att vara. H. M:t, "fastän hans vänstra fot ännu icke var rätt färdig", lät i sitt läger dagligen, helst morgon och afton, "några och trettio personer med Lutor, Ansehalier (?), Violiner, Oboer, allahanda andra instrumenter samt Pukor och Trumpeter, en angenäm, ljuflig och skön musik tillsammans uppstämman"; Turkarne svarade med sin "musulmanska musik", som befinns "göra en hög och stark harmoni" *); emellanåt bivistade de Svenskarnes gudstjänster och bönestunder, med mycken nyfikenhet och andakt. I September, var ock H. M. "frisk i sin fot, och begynte gå ut ikring; hafvande omkring och efter sig en stor svit af Generaller, Öfverstar, Drabant, Officerare, Lifknektar, Pager och Lakejer", samt dessutom af "Elgar, Hjortar och små Rådjur" **). Audienser gåfvos nästan dagligen åt ambassa-

*) Turkiska musiken beskrives sålunda: "de höllo den uppå tolf höga trummor, som gjorde, alla tolf i ett slag, högt dån; dessemellan drillningar med små käppar på andra trummändan; derjemte voro tolf messings-musikanter, som hvardera hade två stora runda messings-assietter med tolf lösa messingsringar uti hvardera assietten, slogo så upp och neder och gåfvo en hög klång; dervid instämde ock tolf aluslånga skallmejor, äfven ock tvenne mycket små pukor, som slogos med täta hvirflar, till den musulmanska musikens fullkomlighet; hvilket allt tillsammans gjorde en stark och hög harmoni".

***) "Då H. M. gick ut, trängde ock desse djur sig fram och följde tätt efter; och då H. M. stannade, stannade ock desse med; följandes åter efter tilldess H. M. gick in uti sin kammare, då de lade sig vid dörren så länge och tilldess H. M. åter utkom; då de H. M. på samma sätt uppvaktade. Der var

dörer från Turkiske Rejsarn och Christna Potentater, Tartar-Chan med dess Söner, de förnämsta män utur Polen, Holstein, England, Frankrike, Holland, Österrike, jemte desslikes de "förnämsta Turkar och Tartarer". Ytterligare uppvaktades Konungen, "i den sköna lund och blomsteräng der hans *logement* var", alla dagar af sex Janitschar-Compagnier, af hvilkas Capitainer en hvarje dag, både för- och eftermiddagarna, åtföljde Konungen till häst, ofta "hela två å tre milen kring fälten". H. M. gaf nu samtliga sina tjenare, och hela sitt manskap, nya "sköna beklädningar." Fågel och annat villebråd, fisk, drufvor och vin, arbuser och meloner, det yppersta hvete- och rågbröd *), fanns i öfverflöd och kunde ej nog berömmas. Till råga på allt, blef i "det herrliga landet" ändock, eburu blott under en månad, så stark vinter, att Svenskarne fingo "förlusta sig på is med slängkälka", och äfven locka Turkarne dertill; som snart åkte med "så att turbanerne flögo af, hvilket de mycket beklagade, emedan det var emot deras religion att blotta hufvudet". Ja, året derpå uppbyggde Konungen, ett stycke derifrån vid Varnitza, en hel

och en liten Gris: densamme gafvo Turkarne plats och lupor för honom; ty för svin-kreatur äro de temligen rädde."

*) "Der var lika godt efter fint hvetebröd, som det var i Norrige ondt efter hafrebröd." — Öfverhufvud har Hultmans skildring af Turkarnes land och seder, äfvensom af Konungens och Svenskarnes hela lefnads-förlopp under de i Turkiet tillbragta åren, i högsta grad förtjensten af en sådan det lilla och minsta åskådlighet, genom hvilken åskådligheten af det stora framträder fullklar.

"liten väl ordinerad Stad", med ett "Kongligt Palais" i midten *). Silfver, gull, präktiga vapen och ridtyg, klenoder och kostbårheter af alla slag fyllde vinden, salarne, kamrarne; den första blef äfven rikligt försedd med "proviant, matsäckar, bränvin, dricka och vin, samt ammunition med krut och kulor". Och i sitt nya Cancelli-hus, der H. M. "var merändels för- och eftermiddagarne" **), upphöjde han sin trogne Hultman till värdighet af ordinarie Taffeltäckare, sägande i många Herrars närvaro till sin Kammarherre Baron von Düben: "Anders Düben, se! Hultman har icke allenast under vår sjukdom flitigt uppvaktat, utan äfven, alla åren, skaffat oss godt vatten, färskt smör, och gäsmjök; för sådant allt bör han komma i uädig åtanka"!

I allmänhet synes Konungens följe, en tid framåt, varit vid gladt lynne. Troligen var Konungen det sjelf, innan den första — och tillförlitligaste — af de förhoppningar, för hvilka han tyvärr öfvergaf sin i begynnelsen hysta plan att genast hemfara till Sverige, hade vid Pruth så snöpligen felslagit. Likväl mötte honom kort efter ditkomsten två hjertfrätande sorgeduskap, hvilkas intryck han länge kämpade att be-

*) I det dithörande stallet stod den gamle "Brandklipparen" främst, anförande 400 Arabiska, Turkiska och Tartariska hästar.

**) "Dessemellan var H. M. ute till häst." Hans trögna vistande och arbetande i Cancelliet under denna tid är en omständighet, som ej bör lemnas obemärkt.

segra. Det ena var det omsider ej längre fördöljliga, om Systemen Hedvig Sophias frånfälle: af Hultman med desto större skäl kalladt ett "för fäderneslandet högst sorgeligt dödsfall", som hon i sina bref hade stundom dristat begagna sin Broders ynnest, att stämma honom till försonlighet och tillråda honom en fred, den han då ännu kunde, när som helst, föreskrifva på de ärofullaste villkor. Hans omgifning, ehuru den hade förmodat att underrättelsen skulle särdeles gå honom till sinnes, förvånades nästan öfver dess häftiga och långvariga verkan: tårar störtade ur hjelteögonen under höga utrop: "Ack, min Syster! Ack, min Syster"!*)

*) Enligt Hultman; som säger, att underrättelsen frambars af Hofmarskalken von Düben. Enligt Nordberg (D. II. s. 9) ville "ingen *directe* frambära den; utan det skedde liksom oförtänt och i hastighet, att man ibland annat tal nämnde det ordet: Saliga Hertiginnan. Konungen fattade det strax, och så var det intet vidare att dölja. Hvad dessa tidender gingo den ädelmodige Herren till sinnes, är nästan obeskrifligt och otroligt. Ty der man tillförene trott, antingen att fältlefvernet gjort honom känslolös, så att han intet skulle bry sig om hvem som dödde, eller, att han, genom de ifrån barn domen inplantade goda principer och sin egen sedermera mognade eftertanka, var alldeles mästare af sina affecter (så mycket mera, som ingen af de närmaste omkring H. M. någonsin märkt hos honom vrede, begärelse, glädje eller sorg, icke ens den minsta sinnes-ändring, hvarken öfver sin blessure eller öfver olyckan vid Pultava, utan den ena dagen lika till mods som den andra): der rörde nu denna förlusten så det ömma hjertat, som H. M. alltid haft och hade, att både ögon, händer och tal visade det H. M. hjertligen sörjde, och det en ganska lång tid; att de, som dageligen voro H. M. i dess höga sysslor till hands, tordes intet nämna det

och ett svårmod, emot vanan äfven utvärtes märkbart, förblef länge utbreddt öfver hela hans väsende. Den andra sorgeposten, erhållen några veckor längre fram, var den om "lille Prinsens" död; tidningen derom, väckande med ens hela minnet af allt hvad denne spåde hjelte för honom varit, beledsagades ock af den döendes afskedshelsning, uttryckt i de mest rörande ordalag. Längre stum, yttrade han äntligen med djup smärta: "han var min häste vän"! och försökn derefter ånyo i samma dystra tystnad. Det tyckes i sjelfva verket, som hade Carl, näst intill sin äldre Syster, hållit ingen varelse så kär, som denne unge furste. Lemnande sina universitets-studier af längtan att få personligen känna och tjena Nordens Hjelte, vid fjorton års ålder inträdande i Carls tjenst, och vid tjugu års redan lyktande sin stjernskotts-bana, var han af Naturen, ehuru de icke blifvit samma föräldrars barn, gjord till Carls yngre broder; och så blef han af sin urbild, efter hvilken han i allo sökte forma sig, äfven till alla delar behandlad. Också var han honom omsider så lik (jemväl i bruket af sitt eget, kortklippta och uppkammade hår, som ock hade samma färg med Konungens), att han ofta — fastän mindre till växten — ansågs för Konungen sjelf. Det var ett förhållande, som emellan

minsta ord om något dyligt, som kunde röra H. M:ts ömma sinne". — Hultmans och Nordbergs uppgifter om sjelfva "fram-bärandet" kunna lätt sålunda förlikas, att det just var Düben, som först lät det anmärkta "Salig" undfalla sig.

Patroclus och Achilles*). Men — lifvet och nödvändigheten uttogo sin rätt; hjelte-önskingarna hade ännu

*) Vi, för vår del, hafva ej läst många så intressant biographi, som den af en Sigmund Schott utgifna: "Max Emanuel, Prinz von Württemberg, und sein Freund Karl XII, König von Schweden" (Stuttgart 1859; med bägge hjeltarnes portraiter, och till motto Carls utrop: "Er war mein bester Freund!") — Den är ett bildgalleri af de egnaste förhållanden och uppträden, de mest halsbrytande (ofta visserligen pojaktigt oförvägna) äfventyr, de ridderligaste drag af alla slags hjelte-täflan, med en fullkomligt ömsesidig hängifvenhet, ömhet och sjelfförsakelse. Äfven komiska scener felas icke. Till sådana höra på visst sätt äfven de ifriga medicinska ordinationer, som från den för egen räkning så medicinhatande Carl XII utgå, hvarje gång Prinsen råkat skada sig genom någon — vanligtvis af Konungens sjelf förorsakad — olycka (en af de oftast förekommande var att störta med hästar; såsom t. ex. att, under kolsvart midnatt ridande i fullaste sporrsträck, tumla ner i en graf, der Prinsen, som hade försprång, kom inunder och Carl XII med sin häst ofvanpå, — hvarefter dock Max likafullt, ehuru mållös och sedan i ett par dagar krank, genast med honom red de återstående fyra milen); vid dylika tillfällen ropar han ideligen på läkare och läkemedel, — sjelf likväl framförallt tillstyrkande åderlåtning, — hjälper till vid förbindningar, vakar vid patientens säng, gifver honom in o. s. v. Men också rentaf löjligen uppträden vankas: såsom vid inqvarterandet i den podlachiska byn Poplavie, der de bägge kämparne, ehuru dess invånare voro "eitel Edelleute", ha yttersta möda, att erhålla rum som ej beboddes af svin. Prinsen måste i sitt qvarter hålla en ordentlig bardalek med husets adeliga fru, som förklarade, att hon väl kunde öfverlåta honom sin sängkammare, men omöjligen samtycka, att en sugga med flera grisar, som bodde der med henne, finge utdrivas. Carl XII sjelf måste göra slag i saken. — Vid Pultava fallen i rysk fångenskap, sjuknad af ansträngningar och sorg, hemskickades han af den eljest så sällan ädelmodige Czaren till sin Moder; men dog under vägen, i Volhynien. Hans lefnadsslut må här, med Författarens egna ord, förtälas: "Noch

många syften och stora utsigter; man måste fatta sig, eller — att vi må nyttja ett af vår gamle vän Häffners tysk-svenska (och här icke olämpliga) kraftuttryck,

liess sich der Prinz auf einem Tragsessel nach Dubno bringen, wo vor drei Jahren die Schweden gestanden. Ein trauriges Wiedersehen! Damals an der Seite eines königlichen Helden, mit dreissigtausend Siegern, eine glänzende Laufbahn vor sich; nun allein, verlassen, das Heer todt, der König flüchtig; sechs Jahre, eine Kette von Triumphen, zerbrochen durch einen Schlag. Seine Kameraden waren gefallen an der Weichsel, an der Oder, am Bug, an der Berezina, am Dujeper, erfroren in den Winternächten Ukraine's, an langsamem Hungertode verkommen, oder jetzt auf dem Weg nach Sibirien. Da lag er in dem einsamen Orte; Niemand bei ihm, als seine treuen Waffengenossen Wrangel und Hård, sein guter alter Bardili" (hans huspredikant och secreterare, som uppsatt Memoirer öfver hans "Reisen und Campagnen"), "und jetzt nahte sich ein Vierter, welchem er oft schon begegnet war, — der Todesengel. Vor der Schlacht bei Pultawa hatte der Prinz mit dem Heere das Abendmahl genommen. Noch einmal that er es jetzt; und als der Beichtvater ihn fragte: ob er auch nach Gottes Willen zu sterben bereit sei, antwortete er: "Ich sterbe gern; es ist doch in dieser Welt Alles vergänglich und eitel, und ein Geringes, ob man einige Jahre später oder früher stirbt". Dann wandte er sich zu Wrangel, und bat ihn, "seinem König Karl tausend Dank zu sagen für so viele erwiesene Gnade, und ihn zu versichern, dass, wenn ihm Gott das Leben länger gefristet hätte, es ihm eine Freude gewesen wäre, solches zu des Königs Dienst anzuwenden". Ebenso bat er ihn, "seiner (des Prinzen) Mutter für all ihre Treue zu danken, und ihr zu sagen: dass ihm nichts abgegangen", und er willig in Gott und selig gestorben sei". — Einige Stunden vor seinem Tod fiel er in Phantasieen, worin er stets und lebhaft mit dem König Karl umgieng. "Ach Jesu, mach ein Ende!" rief er zuletzt, und verhauchte. Er starb am 23 Sept. 1709, Morgens zwischen drei und vier Uhr, zwanzig Jahre und sieben Monate alt".

"man måste rappa sig tillsammans"; och Carl var, framför alla, en mästare deri. Oss angår likväl icke här den rastlösa verksamhet, hvarmed han nu öfverlät sig åt politiska, militäriska, administrativa planer och åtgärder. Vår uppmärksamhet får, för denna gång, endast dröja vid de, med de nämnda sysselesättningar omvexlande, litterära: om hvilka Voltaire säger, att hans smak för dem nu först började; vi åter, att den nu först blef mera i ögonen fallande, än förut.

Roligt är, att äfven i dessa sysselesättningar se Hultman tjenstgöra såsom biträde. Sedan de Resande, "dem H. M. år 1710 skickade igenom Constantinopel, Jerusalem, och öfver sex dagsresors sandhaf, in uti Egypten, Babylon och till de sju Egyptiska Stoder, kommit åter till H. M. uti Bendern igen, framviste de en sannfärdig berättelse om allt det de ögonskenligen sett vid Jerusalem och Christi Graf, Oljoberget, Kidröns bäck med mera; desslikes om de Mumier, som i sandhafvet finnas, samt de sju stoder uti Egypten, och Babylons Torns utseende". Särdeles måste Ene-man, "en timma hvar dag i tvenne månader, inför H. M. beskrifva; hvarvid han ock, ibland allt annat, framhade tvenne egyptiska Krokodiler, förvarade uti hvar sin flaska vatten, och till H. M. lefvererade". Med dessa krokodiler anställdes sedermera rön, vid hvilka Hultman var amanuens eller *famulus*. Konungen befallde Ene-man, den han utnämnde till Professor i Upsala och hemsände genom Italien och Rom, att efter

ankomsten till Upsala ”inrätta allt det, som han under sin resa erfarit” *). — Många intyg sammanstämman i förtäljandet om hans under dessa år ökade sysselsättning med läsning. För den bekante Chevalier de Folard hade han (enligt Voltaire) sedermera bekant, att han före sin *loisir chez les Turcs* hade **) på rätt allvar föga läst något annat, än Cäsars commentarier och Curtii historia om Alexander (hvarvid han tillika sagt det märkliga, att han skrivit några reflexioner öfver kriget och sina fälttåg från 1700 till 1709, men hvilka på olycksdagen vid Pultava gått förlorade). För matematiska ämnen hade han redan såsom gosse röjt fallenhet; men huru mycket hans tankar, i lediga stunder, nu riktade sig ej blott på dem, utan till och med (hvem skulle förmodat det?) på filosofiska, det blef efter hans hemkomst uppenbart. Likaledes var det under denna tid, som planen till en Svensk Vetenskaps-Akademi lifligt föresväfvade hans själ. Men hvad som rör vårt egentliga ämne närmast, är det nu inträffade utvidgandet af hans bekantskap med vittra författare, och hans njutning, att låta sig föreläsas de yppersta verken af hans samtids skaldekonst. Hvad

*) En emman hann knappt i Upsala bosätta sig, förrän döden afbröt hans förhåfvande att ordna sina papper till utgifning. Hultman säger: ”hans passion har varit Lungsota; hvilken han ock hade, då han tog sitt afsked från H. M. uti Timurtasch”.

**) Dock väl med undantag af Bibeln; hvarom man vet, att han med dess läsning började alla sina dagar.

härom — särdeles genom Fabricius och Voltaire — blifvit kunnigt, är af stor vikt för enhvar, som vill intränga i det innersta af Carl XII:s personlighet.

Med den anmärkning, att det långa vistandet i Turkiet, så fantastiskt det ock föröfrigt måste synas, var för hans inre utveckling gagneligt och af genomgripande följder, står i omedelbart sammanhang den, att de personer, som nu blefvo hans gunstlingar eller närmast omgäfvor honom (Fabricius, Grothusen, Poniatowski m. fl.), voro män af ej mindre utmärkt själsodling, än af redlig och varm tillgifvenhet för honom. Sjelfve — till större delen — varande på sitt vis äfventyrare, förtjena de det vittsord, att icke blott de sannskyldiga "Carolinerna", utan äfven desse lyckoriddare, som visserligen ville begagna honom till medel för sina ändamål, menade honom ärligt; åtminstone så till vida, att de, med outtröttlig ansträngning af skarpsinne och fintlighet, sökte reda honom ut ur hans brydsamma ställning och förhjelpa honom till en ärofull utgång. Det är bland Carls egenheter icke den minst märkvärdiga, icke den minst talande mot den allmänneligen föregifna inskränktheten af hans karakters- och begreppsvidd*), att han nu visade sig kunna både

*) Här må äfven en plats inrymmas åt ett annat — och till ett helt annat slag hörande — mothevis. Lagerbring har, i afseende på de under Konungens frånvaro vidtagna stränga åtgärder mot "pietistiska" läror och sammankomster, ganska rättfärdigt utlätit sig: "Det kunde förekomma en välmående

fatta förtroende till och förtroligt umgås med personer, hvilka dock i så ganska mycket voro honom olika till lynne, grundsatser, lefnadssätt. En bland dessa var det Holsteinska Sändebudet Baron Fabricius; liksom flere af de öfriga, en lustig sälle, en afgjord älskare af fruntimmer och vin, men i sina seder lika intagande som jovial; öppen för allt Skönt och Stort,

nog obehagligt, att, när folk samlades till att supa, svärma och sjunga liderliga visor, lemnades det merändels opåtalt, åtminstone onäpst, utropades ock af Religions-begabbare för bevis af renlärighet; men när någre samlades till att göra bön och sjunga psalmer, ansågs det för misstänkt, och underkastades vid tillfälle obehagliga förhör och förklenliga ransalningar". Nu har man, i tredje delen (sid. 289) af "Handlingarna till Carl XII:s Historia" erhållit följande vittsord ur en anonym författares handskrift, kallad "Tankar om Pietisteriet": — "Jag kan inför Gud betyga, att Kon. Carl XII i Norrige yttrade sådant missnöje öfver en af våra Prester, som fjerdedag Pingst predikade på Chorum, derföre att han stod och inveherade på de såkallade Pietister, tilläggande dem det de hvarken statuerat eller lärt (tvärt emot deras skrifter), att han förbød den presten mer predika för honom, och sade rent ut, att han stod med lögn och drafvel; så att om Sal. Herren nu lefvat, hade näppeligen de placater med det ordet "Pietisteri" någonsin mera kommit ut i dagsljuset. Är ock säker berättelse, att H. Excellence Sal. Grefve Piper, i sin fångenskap, mycken ånger haft öfver de placater". — Att Carl XII under sitt vistande i Turkiet antagit friare tänkesätt i theologiska ämnen, försäkrar Voltaire, som i främsta rummet återoppar hvad han derom hört berättas af Fabricius; men med tillägg, att ett samtal med Leibnitz, i Leipzig 1707, skulle varit första anledningen till denna förändring. Man hade påstått för Voltaire, att Leibnitz hade ingifvit Konungen *de l'indifférence pour le Luthéranisme*; men detta säger Voltaire sig icke tro (fastän Lagerbring synes fattat hans mening tvärtom).

älskare af Poesien och Konsterna, beundrare af Carl utan att vara blind för hans fel, använde han sin enskilda ställning hos den ännu unge Hjelten lika nitiskt till hans nöje och uppfostran, som sin offentliga till att med den finaste förslagenhet arbeta för hans räddning. Denne Fabricius blef nu hans poetiske föreläsare, hans rhapsod. Lätt kunde väntas, att Tragedier skulle snarast och starkast anslå en sådan åhörare: Fabricius, bildad enligt den tidens högsta smak, föreläste Corneille's och Racine's. Ur ganska begrippliga skäl, behagade ingen tragedi så mycket, som Racine's *Mithridate*. Utan att säga något, pekade han för Fabricius ofta på de ställen der, som han mest tyckte om; denne uppläste dem då ånyo. Man har icke angifvit dessa ställen; men de kunna utan möda igenkännas. Bland dem voro säkerligen, t. ex. följande ord från Mithridates läppar till hans brud:

Je suis vaincu!
Que pouvait la valeur dans ce trouble funeste?
Les uns sont morts, la fuit a sauvé tout le reste;
Mais je rends grace au Ciel, qui nous a rassemblés!
.
Tout vaincu que je suis, et voisin du naufrage,
Je médite un dessein digne de mon courage.
.
Mes malheurs, en un mot, me font ils mépriser?
Ah! pour tenter encor de nouvelles conquêtes
Quand je ne verrais pas des routes toutes prêtes,
Quand le sort ennemi m'aurait jeté plus bas,
Vaincu, persécuté, sans secours, sans états,
Errant des mers en mers, et moins roi que pirate,

Conservant pour tous biens le nom de
Mithridate, —
Apprenez que, suivi d'un nom si glorieux,
Par-tout de l'univers j'attacherais les yeux;
Et qu'il n'est point de rois, s'ils sont dignes de l'être,
Qui, sur le trône assis, n'enviassent peut-être
Audessus de leur gloire un naufrage élevé,
Que Rome et quarante ans ont à peine achevé.

Äfvenså detta stycke ur hans tal till sina söner:

Je fais: aussi le veut la fortune ennemie.
Mais vous savez trop bien l'histoire de ma vie,
Pour croire que long temps, soigneux de me cacher,
J'attende en ces déserts qu'on me vienne chercher.
La guerre a ses faveurs, aussi que ses disgraces:
Déjà plus d'une fois, retournant sur mes traces,
Le Bosphore m'a vu, pour de nouveaux apprêts,
Ramener la terreur du fond de ses marais,
Et, chassant les Romains de l'Asie étonnée,
Renverser en un jour l'ouvrage d'une année.

.
Moi seul, je leur résiste!
C'est à Rome, mes fils, que je prétends marcher.
Ce dessein vous surprend; et vous croyez peut-être
Que le seul desespoir aujourd'hui le fait naître.
J'excuse votre erreur: pour être approuvés,
De semblables projets veulent être achevés.

Sannolikt glömdes väl ej heller, i den döende Mithridates afskedstal, ord sådana som dessa:

Mon sort de votre amitié
Veut d'autres sentimens, que ceux de la pitié;
Et ma gloire, plutôt digne d'être admirée,
Ne doit point par des pleurs être déshonorée.
J'ai vengé l'univers autant que je l'ai pu:
La mort dans ce projet m'a seule interrompu.

Le Ciel n'a pas voulu, qu'achevant mon dessein
Rome en cendre me vît expirer dans son sein:

*Mais au moins quelque joie, en mourant, me console;
 J'expire environné d'ennemis que j'immole;
 Dans leur sang odieux j'ai pu tremper mes mains;
 Et me derniers regards ont vu fuir les Romains.*

Uppmuntrad af sin framgång med de bägge tragiska skalderna, ville Fabricius äfven införa Hjelten i den "goda Smakens" allraheligaste; och började föreläsa Boileau. Carl XII hörde på, och syntes road, ända tills de kommo till Satirerna. Längre tillkännagaf han dock hvarken bifall eller missnöje. Men när de hunnit till det ställe i Åttonde Satiren, der Alexander stämplas till en *fou* och *enragé*, ryckte han — också nu stillatigande — boken ur föreläsarens hand, och ref sönder den. Boileau förblef sedan lagd *ad acta*. Man vände åter till Corneille och Racine; och i Varnitza, i Demotika, i Timurtasch, hvilka genljud skulle ej toner, sådana som de Mithridatiska, väcka inom denna obetvingliga själ, — nu sjelf utan rast hvälfvande planer, djerfvare, vidsträcktare än någonsin, till sin segerbanas återställande och sina fienders undergång!

Men man tröttnar här i verlden vid allt, såsnart man får förmycket deraf; och så gick det med vistan- det i det "herrliga landet" Turkiet. Storzvizirens fredslut vid Pruth var svårt att smälta. De sedan, i det hela, blott till Sveriges förderf ledande fram- och till- baka-vinglerierna vid Seralj-Hofvet; den paladins-messiga Kalabaliken ("lejonjagten"), — som kanske dock för Carl och hans sällskap medförde följder, nyttigare än hittills

blifvit erkändt*); — den derefter från Turkiska Styrelsens sida nybörjade högst aktningfulla och artiga,

*) Man har i allmänhet uppfattat anledningen till denna "lejonjagt" endast såsom en blandning af förolämpad stolthet och af romantisk lust efter ett rätt verldsfrövanande riddaräfventyr. Men en tredje bevekelsegrund — och visserligen den företrädesvis bestämmande — var Konungens misstanka, att den Höga Porten ville förvisa honom från sitt område, blott för att förråda honom åt Czaren, eller på något lämpligt sätt spela honom i dennes händer. "Hans Majestät", säger Hultman, "förstod Czarens och Grosvizirens sammanlagda råd, att till hvilken ort i Christenhetau" (d. ä. utom Turkiets gränser) "H. M. skulle anlända, så skulle strax Grosviziren sådant Czaren kunnoft göra; att då så mycket lättare, sedan han först bortslagit den convoy, som H. M. af Turken ämnad blef, antasta H. M. och Dess Suite." Och var väl den farhågan så alldeles orimlig? Att Hultman delade den, och förmodligen flere af Sällskapet med honom, torde man föga akta; men Tessinerne hade samma öfvertygelse, och i *Tessiniana* har man af den yngre detta minnesvärda utlåtande: *La calabalique de Bender, loin de me paraître une entreprise insensée, me semble, le Christianisme et ses principes à part, la plus glorieuse ainsi que la plus singulière action de Charles XII; qui n'avait pas balancé sur la resolution générale de préférer la mort à la honte d'être livré et vendu au Czar, ou à l'ignominie d'être ramené captif dans son royaume.* Säkert är åtminstone, att efter det förstörade interesse, den mångfaldt förhöjda popularitet, som han nu hos Turkarne vann, kunde om sådant aldrig mer bli fråga, utan äfventyr af uppror eller thronförändring; ehuru "otrogen", var han i deras ögon, utan något slags "om" och "men", utan ringaste afprutning genom europeisk reflexion, det lifslevande mönstret af alla en Konungs, en Hjertes och en dygdig Mans fullkomligheter. Den minsta bland dessa var icke hans frikostighet. Enligt Hultman, lemnade han "allt det, som uti Kalabaliken bortplundrades, såsom sölfver, guld, silfver-service och rustkammare med all annan dyrbar egendom, Turkarne till delning, fastän

men likväl till fångenskap närgränsande behandlingen :
 detta allt, tillsammansaget med längtan efter fädernes-

de det återbüdo; befallandes dem endast igen-lefverera en sin Sal. Herr Paders, Konung Carl XI:s värja, med stuckat-fäste och klinga." En ständigt fortsatt blandning af instinkt och beräkning märkes öfverhufvud i hela hans sätt, att med Turkarne umgås och inför dem representera: dit hör den afsigtliga motsatsen mellan hans personligt bibehållna enkelhet och den prakt, den halft vester- halft österländska ståt, hvaraf han här, med sorgfällig noggrannhet om etikett och ceremonieell, älskade att omgifvas. — I afsöende på sjelfva "lejon-jagten" berättar Hultman (som efter dess slut fick uppbära äfven sitt dryga mått af fångarnes — änskönt blott kortvariga — misshandling) en egen och besynnerlig, men i sig sjelf icke otrolig, omständighet. Konungen (säger han), vandrande genom rummen och uppmuntrande sitt manskap, ropade dervid: "om vi håller fienden ifrån oss till kl. 4 i morgon, så skall vi få en sådan fred, att det skall blifva alla Svenskar till stor heder, och alla andra sig deröfver förundra"; samt yttrade efteråt, sedan fiendens fyrkulor och eldsvärmare antändt taket: "om vi allenast förmåtte hålla elden och fienden ifrån de undre våningarne till i morgon kl. 4, så skulle blifva för Sverige en oförliknelig stor heder"! — De dödades antal uppgifver han, enligt en dagen derpå "framvisad lista eller förteckning", till 433 Turkar och 51 Svenskar. Äfven detta torde med verkliga sanningen, åtminstone nära nog, öfverensstämma. Deremot inträder han (såsom det synes, alldeles medvetslöst) på saganus fält, när han på följande sätt skildrar Kalabalikens utgång: "Sedan de afbrända sparrarne och panelningen begynt falla neder på våra hufvuden, vid hvilket tillfälle H. M. tillfrågade oss: Barn! hvad tycken J? Skolom vi retirera oss ut? då vi svarade: Efter E. M:ts nådiga behag; men väl är att befrukta, att eljest ingen utkommer: gick H. M. alltså, för eldens skull, utur Dess välbyggda sköna *palais*, igenom Gallropper-porten, der Turkarne ingen hand kommo vid H. M., men starkt svärmade omkring; utau gick H. M., med värjan i handen, fri och ledig, upp ikring Dess Cancelli-